

VỊ TRÍ VÀ VAI TRÒ CỦA LIÊN MINH CHÂU ÂU trong Liên hợp quốc

TS. ĐÌNH CÔNG TUẤN
Viện Nghiên cứu Châu Âu

Giới thiệu

Mục tiêu chính của Liên hợp quốc (LHQ) là gìn giữ an ninh và hoà bình quốc tế, xây dựng quan hệ thân thiện giữa các quốc gia, cùng nhau hợp tác giải quyết các vấn đề kinh tế - xã hội, văn hoá, quyền con người, phát triển thương mại và hỗ trợ nhân đạo quốc tế và trở thành trung tâm có nhiệm vụ điều phối hoạt động của nhiều quốc gia nhằm tiến tới những mục đích chung.

Liên minh Châu Âu (EU) cũng theo đuổi những mục tiêu và mong muốn tương tự, cụ thể là thực hiện trọng trách đảm bảo duy trì một châu Âu hoà bình, ổn định và đóng góp hiệu quả hơn vào hoà bình và thịnh vượng toàn cầu. Những giá trị về dân chủ, đoàn kết, bền vững, phát triển kinh tế theo định hướng thị trường, đa dạng văn hoá, xây dựng nhà nước pháp quyền mà LHQ đang thúc đẩy cũng là những vấn đề mà EU luôn coi trọng thực hiện. Trong các quan tâm chung đó, EU và LHQ đang củng cố và phát triển các quan hệ đa phương, cả về chiều sâu và tính hiệu quả.

1. Sự phát triển Liên minh Châu Âu và vị trí trong Liên hợp quốc.

Được khởi đầu như dự án tái thiết châu Âu hậu chiến, tăng cường quá trình hội nhập kinh tế và ngăn chặn nguy cơ chiến tranh tái diễn vào thập niên 1950, EU ngày nay đã trở thành một bộ phận quan trọng của nền kinh tế thế giới, một thực thể thương mại với một thị trường chung lớn nhất trên thế giới và sử dụng đồng tiền chung cho 12 quốc gia thành viên. Hiện nay, EU cũng là nhà cung cấp tài chính phát triển chính thức lớn nhất (ODA) trên thế giới với tổng số vốn là 35,6 tỷ USD (năm 2002). Theo số liệu thống kê, tỉ lệ đóng góp vào tổng quỹ hỗ trợ phát triển chính thức của EU chiếm 56,1%, Mỹ 20,3%, Nhật 14,5% và các nước phát triển khác 9,1% (OECD, 2003).

Trong thập kỉ 1990, EU đã phát triển chính sách an ninh và đối ngoại chung (CFSP), phù hợp với tiềm năng phát triển kinh tế to lớn và ngày càng rộng mở. Tại cuộc họp của Hội đồng Châu Âu tại Nice (Pháp) tháng

12 năm 2000, EU thông qua Quyết định Tiếp tục phát triển khung chính sách phòng thủ chung gồm: xây dựng lực lượng phản ứng nhanh, nâng cao năng lực quản lý khủng hoảng dân sự và thành lập cơ quan quản lý, giải quyết khủng hoảng chính trị và quân sự một cách lâu dài.

Song song với quá trình mở rộng EU (với mô hình, mục tiêu định hướng và giám sát tiến trình rõ ràng), với sự trợ giúp của Liên minh, các quốc gia thành viên và các ứng cử viên mới đã và đang thực hiện hội nhập đáng kể về chính trị, kinh tế và hành chính. Quá trình mở rộng EU tiếp tục diễn ra với các mốc cụ thể trong thời gian gần đây như sau: Ngày 16/4/2003, 10 thành viên mới, phần đông trong số đó là các nước thuộc khối xã hội chủ nghĩa trước đây (Ba Lan, Sec, Slovakia, Hunggari, Slovenia, Latvia, Litva, Estonia, Sip và Malta) đã ký hiệp ước ra nhập Liên minh Châu Âu vào 1/5//2004. Ngoài ra, theo kế hoạch, Bungary và Rumani cũng dự kiến gia nhập vào năm 2007 và Thổ Nhĩ Kỳ sẽ bắt đầu các cuộc đàm phán để trở thành thành viên ngay sau năm 2004. Một số quốc gia thuộc tây bán đảo Ban Căng cũng có thể tiếp tục gia nhập Liên minh trong thời gian tới. Liên minh Châu Âu đang nỗ lực trở thành một khu vực mở rộng của hoà bình, ổn định, thịnh vượng và tăng cường năng lực để đối mặt với những thách thức mới đang ngày càng có dấu hiệu bất ổn trên thế giới.

Với 25 quốc gia thành viên, EU chiếm tới 1/8 số phiếu của Đại Hội đồng LHQ. Nhiều quốc gia châu Âu khác cũng ngày càng chia sẻ với các quan điểm của EU đã tuyên bố trong Đại Hội đồng LHQ (ước tính tổng cộng số quốc gia thành viên của châu Âu chiếm tới 1/6 trong LHQ). Ngoài ra, các thành viên hiện nay cùng với những ứng cử viên trong tương lai của EU cũng sẽ chiếm tới 1/3 tổng số thành viên của Hội đồng Bảo an LHQ.

2. Vai trò của Liên minh Châu Âu đối với Liên hợp quốc

Vai trò của EU thể hiện rõ rệt qua các đóng góp và hoạt động phối hợp ở LHQ, thông qua việc mở rộng các quan hệ đa phương và sự tăng cường đại diện ở những tổ chức, cơ quan, chương trình phát triển của LHQ, cụ thể hoá qua việc thực hiện các chính sách phát triển, hoạt động gìn giữ hoà bình, viện trợ nhân đạo, bảo vệ môi trường, đảm bảo quyền con người và duy trì đa dạng văn hoá trên toàn thế giới.

a. Sự tham gia và đại diện của EU ở các tổ chức, cơ quan, chương trình LHQ.

Kể từ khi LHQ được thành lập năm 1945, các quốc gia của EU đã có những nước đầu tiên tham gia tổ chức này. Các quốc gia tiền thân của EU (EC) hoạt động thông qua 6 uỷ ban chính của Đại Hội đồng và các cơ quan trực thuộc các cấp của LHQ.

Năm 1974, Cộng đồng Châu Âu (EC) đã được công nhận là quan sát viên tại Đại Hội đồng LHQ lần thứ 29 (nghị quyết số 3208). Đại diện của EC khi đó là Ủy ban Châu Âu đã cử nhiều quan chức nắm giữ những vị trí quan trọng ở các tổ chức LHQ. Văn phòng thông tin đầu tiên của Ủy ban Châu Âu tại New York sau này đã chính thức trở thành Văn phòng Đại diện của LHQ (năm 1974).

Nhiều công dân EU tham gia và đảm nhận nhiều cương vị quan trọng tại các tổ chức LHQ như Cao uỷ LHQ về người tị nạn, Chương trình Phát triển LHQ (UNDP), Chương trình Môi trường, Ủy ban Pháp lí, Quỹ Phát triển Nông nghiệp Quốc tế, Ban Thư kí Hoà bình Quốc tế, Tổ chức chống Tội phạm (UNODC), Tổ chức Phát triển Công nghiệp LHQ (UNIDO), Tổ chức Năng lượng nguyên tử Quốc tế (IAEA) v. v.

EU thường xuyên có các cuộc tiếp xúc và làm việc (theo từng bước thoả thuận và gặp gỡ chính thức) với Tổng Thư kí LHQ ở cấp Bộ trưởng hàng năm tại New York.

Với tư cách là quan sát viên trong Hội đồng Bảo an và các tổ chức chuyên ngành của LHQ, EC không có quyền bầu cử, nhưng lại là một bên có ảnh hưởng tới hơn 50% số hiệp định và thoả thuận đa phương. EC đã có vị trí đặc biệt như một thành viên chính thức trong các hội nghị, uỷ ban, diễn đàn quan trọng của LHQ như: Ủy ban về Phát triển bền vững LHQ (CSD) và Diễn đàn Liên quốc gia về Lâm nghiệp (IFF) v. v.

Kể từ đầu thập kỷ 1990, EC đã khẳng định tiếng nói chung trong tất cả các Hội thảo và Hội nghị Thượng đỉnh LHQ, tham gia bầu cử và thông qua phần lớn số nghị quyết (95%) của Đại Hội đồng LHQ. Năm 1991, EC đã trở thành thành viên chính thức của Tổ chức Nông nghiệp và Lương thực LHQ (FAO). Lần đầu tiên EC có quyền đại diện và bỏ phiếu chính thức cho các thành viên của mình tại LHQ.

Tại Hội đồng Bảo an LHQ, vị trí của EU ngày càng được nâng cao do có hai thành viên đại diện thường trực là Anh và Pháp. Để đảm bảo sự thông suốt, Hội đồng Châu Âu đã thiết lập Văn phòng liên lạc với LHQ tại Gionevơ.

b. Về đóng góp tài chính

Các quốc gia thành viên EU (25 nước) luôn giữ vai trò quan trọng trong việc đóng góp về tài chính cho LHQ. Mặc dù, tỉ lệ đóng góp của EU trong tổng GNP thế giới còn thấp, chiếm khoảng 25,6%, so với Mỹ là 32,3%, Nhật là 13,3% (WB, 2003), song EU lại đóng góp lớn hơn vào ngân sách hoạt động của LHQ. Theo Báo cáo Đánh giá các nước thành viên, trong cơ cấu ngân sách chi thường xuyên của LHQ, ước tính mức đóng góp của EU lên tới 38% (trong đó 15 thành viên của EU cũ chiếm 36,8%, 10 nước mới gia nhập chiếm 0,9%) đứng thứ nhất, tiếp sau là Mỹ đóng góp 22%, Nhật chỉ có 19% (LHQ, 2003). Ngoài ra, EU còn đóng góp

hơn 2/5 ngân sách chi tiêu cho các hoạt động gìn giữ hoà bình và gần 50% cho các quỹ và chương trình phát triển. Tỷ lệ đóng góp của EU cho các hoạt động của LHQ lớn hơn đóng góp vào nền kinh tế thế giới, điều đó khẳng định thiện chí và sự ủng hộ mạnh mẽ của EU đối với hệ thống LHQ. EU luôn coi đó là ưu tiên hàng đầu trong chiến lược phát triển của mình.

c. Về lĩnh vực hoạt động hợp tác và phát triển

Về vấn đề đảm bảo an ninh và gìn giữ hoà bình, EU luôn tăng cường hợp tác và củng cố vai trò của LHQ trong việc tìm kiếm các sáng kiến, giải pháp đa phương và giải quyết những vấn đề toàn cầu, theo tinh thần của Hiến chương LHQ. Hiện nay, EU đã xây dựng một lực lượng tinh nhuệ, phản ứng nhanh với 60.000 quân nhằm đảm bảo chính sách an ninh và phòng thủ châu Âu. Tùy thuộc vào tình huống cần thiết, lực lượng này có thể được huy động tham gia trợ giúp các hoạt động gìn giữ hoà bình ở các khu vực, điểm nóng trên thế giới, theo lời đề nghị của Tổng thư kí LHQ Cophi Annan. Hoạt động này vừa đảm bảo thực hiện chính sách an ninh và phòng thủ châu Âu cũng như trong quan hệ hợp tác với LHQ về việc giải quyết các khủng hoảng, xung đột khu vực. Cụ thể là, EU tích cực tham gia hoạt động hợp tác giải quyết vấn đề khu vực Ban Căng, tham gia phái đoàn LHQ ở Kosovo, tái thiết, kiểm soát an ninh ở Bosnia và Herzegovina, hoạt

động quân sự duy trì hoà bình và ổn định chính trị ở Macedonia v.v...

Về hoạt động đảm bảo an ninh và tái thiết toàn cầu khác, EU ủng hộ tuyệt đối những nỗ lực của LHQ tại các cuộc họp của Ủy ban Chống khủng bố và những hội nghị khác của LHQ về chủ nghĩa khủng bố, đặc biệt sau sự kiện khủng bố xảy ra ngày 11/9/2001 tại Mỹ. Bên cạnh đó, EU cũng là tổ chức đi đầu trong quá trình tái thiết và viện trợ nhân đạo tại Afganistan theo tinh thần Công ước Bonn, dưới sự bảo trợ và thực hiện theo Nghị quyết 1383 của Hội đồng Bảo an LHQ. Với tư cách là một trong 4 đối tác chính (EU, Liên bang Nga, Mỹ và LHQ), EU đã tham gia và thúc đẩy quá trình gìn giữ hoà bình ở Trung Đông, giải quyết xung đột giữa Israen và chính quyền Palestin.

Về hoạt động phát triển và viện trợ nhân đạo, Ủy ban Châu Âu đã đề xuất "xây dựng quan hệ hợp tác, hiệu quả với LHQ trong lĩnh vực phát triển và viện trợ nhân đạo" năm 2001, nhằm nâng cao chất lượng và ảnh hưởng của chính sách phát triển EU trong hệ thống LHQ. Kết quả đáng khích lệ tiếp theo là việc ký kết Hiệp định khung mới về Tài chính và Quản trị hành chính giữa Ủy ban Châu Âu và LHQ vào tháng 5 năm 2003. Ngoài ra, EU cũng tích cực áp dụng một số các biện pháp khác, tạo ra môi trường thuận lợi tiến tới hợp tác chiến lược với các tổ chức, cơ quan và chương trình của LHQ về lĩnh vực phát triển và viện trợ nhân đạo. Cụ thể,

EU đang giữ vai trò chủ chốt trong nhiều hội nghị quan trọng của LHQ như Hội nghị Tài chính cho phát triển (tại Monterrey, tháng 3 năm 2002), Hội nghị Thượng đỉnh Nông Lương Thế giới (Rome, tháng 6 năm 2002) và Hội nghị Thượng đỉnh Thế giới về Phát triển bền vững (Johannesburg, tháng 9 năm 2002), Hội nghị Thiên niên kỷ v. v.

EU cũng tích cực thúc đẩy việc thực hiện và cụ thể hoá các cam kết phát triển được thông qua tại những hội nghị quan trọng của LHQ, hội nghị thượng đỉnh thế giới, hoàn thiện cách tiếp cận và quá trình đánh giá, đảm bảo tính khả thi và cơ chế quản lý tốt hơn các chương trình phát triển để nâng cao ảnh hưởng chính trị của EU trong những hoạt động tiếp theo. Ví dụ, thúc đẩy thực hiện cam kết về Môi trường và Phát triển (Hội nghị Rio, 1992), về Quyền con người (Viên, 1994), về Dân số và Phát triển (Cairo, 1994), về Phụ nữ và Phát triển (Bắc Kinh, 1995), về Phát triển Xã hội (Copenhagen, 1995), về Phát triển Nông lương (Roma), về Môi trường sống (Istanbul), về Vấn đề trẻ em (New York), về Thay đổi khí hậu (Kyoto), Hội nghị Thượng đỉnh Thiên niên kỷ v. v.

Ngoài ra, EU thể hiện sự nhất trí cao với những vấn đề quan tâm của LHQ trong đối thoại với các cường quốc trên thế giới, thông qua các sáng kiến chung, ví dụ, sáng kiến chung giữa EU và LHQ về thảm họa toàn cầu HIV/AIDS v.v...

Như vậy, thông qua các quan hệ và hoạt động phối hợp đa dạng, EU ngày càng khẳng định vị trí và vai trò quan trọng trong tiến trình phát triển thế giới, thể hiện cam kết duy trì và củng cố các quan hệ đối ngoại đa phương, đặc biệt chú trọng quan hệ với LHQ, thúc đẩy hợp tác phát triển kinh tế, thương mại và góp phần tích cực giải quyết các vấn đề văn hoá, xã hội, xung đột, duy trì hoà bình và an ninh trên thế giới.

Thay lời kết

Ra đời sau thế chiến thứ II (1945), cả hai tổ chức LHQ và EU đều có vai trò và vị trí quan trọng nhất định ở quốc tế và khu vực. Vai trò và vị trí ấy ngày càng được nâng cao hơn lên kể từ sau khi chiến tranh lạnh kết thúc (thập kỷ 1990). Tìm hiểu và đánh giá vị trí và vai trò của EU trong LHQ có ý nghĩa khoa học và thực tiễn lớn lao. Các vấn đề trình bày bước đầu trên đây có thể chưa đầy đủ, hy vọng trong các nghiên cứu tiếp theo, với nguồn thông tin cập nhật, đề tài này sẽ được phân tích một cách sâu sắc và toàn diện hơn./.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Tạp chí Nghiên cứu Châu Âu, Viện nghiên cứu châu Âu, các số từ 1995-2004.
2. "Châu Âu" (Trung Quốc) năm 2004.
3. Các tài liệu tham khảo của Liên hợp quốc, Ủy ban Châu Âu, Ngân hàng Thế giới, Quỹ Tiền tệ Quốc tế.